

розпочаті в промисловості, і їх різновид – аграрно-промислово-фінансові групи (АПФГ) в агро-промислового виробництва.

АПФГ – це об'єднання, до складу якого можуть входити сільськогосподарські і промислові підприємства, банки, наукові, проектні та інші установи.

Важлива роль належить в Україні асоціаціям. Так, асоціація «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ) заснована в 2007 році для захисту економічних та професійних інтересів гравців аграрного бізнесу України. УКАБ є унікальною платформою в Україні для налагодження ділових контактів між лідерами агробізнесу, підвищення ефективності їх роботи та налагодження діалогу з органами державної влади. УКАБ активно сприяє українським виробникам у встановленні та підтримці міжнародних ділових зв'язків. До складу Асоціації входять найбільші виробники та переробники сільськогосподарської продукції України [11].

В окремих адміністративних районах України функціонують агрокомбінати. За своїми функціями вони займають проміжне положення між

корпораціями і компаніями. До їх складу входять з правами юридичної особи сільськогосподарські підприємства і підприємства харчової та переробної промисловості, агросервісні і торговельні підприємства. Кожен агрокомбінат створює свій фінансово-розрахунковий центр, який здійснює взаєморозрахунки між підприємствами, проводить ефективну кредитну політику. Агрокомбінату делеговані (в обумовлених договором межах) функції здійснення єдиної технічної політики, матеріально-технічного постачання, реалізації продукції та деякі інші.

Висновки. У найближчій перспективі аграрний сектор України буде активно розвиватися в напрямку об'єднання малих і середніх сільгоспдприємств в аграрні холдинги, які будуть приділяти значну увагу підвищенню ефективності роботи.

Створення та функціонування в АПК інтегрованих об'єднань за участю фінансового, промислового капіталу та іноземних інвесторів – найкоротший шлях виведення сільського господарства України на рівень найбільш розвинених в аграрному відношенні країн.

Література

1. Абчук В.А. Курс предпринимательства: Учебник [Текст] / В.А. Абчук. – СПб.: Издательство «Альфа», 2001. – 544 с.
2. Тришкина Н.А. Экономика организации (предприятия): Учебно-методический комплекс [Электронный документ] // Н.А. Тришкина. – Режим доступа: http://www.e-college.ru/xbooks/xbook010/book/index/index.html?go=part-001*page.htm#i00019.
3. Жнякін Б.О. Економіка підприємства: Навч. посібник [Текст] / Б.О. Жнякін, В.В. Краснова. – Донецьк: ДонУ, 2002. – 180 с.
4. Примак Т.О. Економіка підприємства: Навч. посіб. [Текст] / Т.О. Примак. – К.: Вікар, 2001. – 178 с.
5. Господарський кодекс України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – 144 с.
6. Закон України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 року №887-XII із змінами і доповненнями [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 24. – С. 272.
7. Мрія Агрохолдинг. [Електронний документ] // Режим доступу: <http://mriya.ua/about/>.
8. Количество агрохолдингов в Украине будет расти, – эксперт. [Электронный документ] // Режим доступа: <http://www.rbc.ua/>.
9. Закон України «Про холдингові компанії в Україні» від 15.03.2006 № 3528-IV.
10. «Мирановский хлебопродукт» привлёк 165 млн долл. на Лондонской фондовой бирже [Электронный документ] // Режим доступа: <http://www.rbc.ua/>.
11. Асоціація «Український клуб аграрного бізнесу» [Электронный документ] // Режим доступа: <http://www.agribusiness.kiev.ua/>.

УДК 330.15:336

ВЗАЄМВІДНОСИНИ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА ПІДПРИЄМСТВАМИ В СИСТЕМІ ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Гузенко Т.С.

В статті визначені особливості взаємовідносин держави та підприємств-природокористувачів, зокрема досліджено фінансово-економічний механізм природокористування, складено прогнозний баланс фінансових взаємовідносин підприємство - держава в системі фінансування природокористування загалом та аграрного зокрема.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Нераціональне природокористування в агропромисловому комплексі України є, в значній мірі, наслідком екстенсивного характеру розвитку економіки, невідповідності між розміщенням соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу. Тому особ-

ливо актуальною стає необхідність оптимізації природокористування та фінансів природокористування, обґрунтування основних напрямів, виявлення резервів та визначення шляхів підвищення ефективності використання природних ресурсів, створення умов для їх відновлення в країні і, особливо, в її продовольчому комплексі.

Вісник Сумського національного аграрного університету

15

Серія «Економіка і менеджмент», випуск 6/2, 2011

На нашу думку, під відтворенням природних ресурсів та якості природних ресурсів можна розуміти відновлення природних умов економічного зростання (родючості землі, лісових ресурсів, рибних запасів та ін.), збереження та покращення якості навколишнього середовища. Саме це становить еколого-економічний процес відтворення, який включає в себе організаційну, економічну, фінансову, інформаційну та соціальну складові та відповідає принципам науковості, закonnості, гласності, економічної обґрунтованості.

Актуальність даної проблеми обумовлена тим, що обсяги споживання сировинних і природних ресурсів народним господарством досягли сьогодні величезних масштабів і істотно впливають на навколишнє середовище. Охорона, раціональне використання природних ресурсів, їхнє відтворення є обов'язковою умовою розвитку ринкової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питання фінансового забезпечення відтворення природно-ресурсного потенціалу досліджені в працях вітчизняних та іноземних вчених: О. Балацького, В. Борисової, О. Веклич, Т. Галушкіної, О. Гудзь, Б. Данилишина, М. Дем'яненка, О. Жук, О. Кашенко, М. Корецького, В. Кравціва, Л. Мельника, Є. Мішеніна, П. Саблука, М. Хвесика, А. Чупіса та інших.

Нагромаджені протягом багатьох десятиріч результати теоретичних досліджень щодо удосконалення важелів та інструментів фінансово-економічного механізму забезпечення природоохоронної, ресурсозберігаючої діяльності сільськогосподарських підприємств мають важливе значення для забезпечення подальшого розвитку конструктивних положень щодо ефективного їх функціонування. Проте аналіз існуючої теорії і практики механізмів відтворення докiлля свiдчить, що вони не повною мірою спрямовані на підвищення ефективності використання природних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами. Тому розробка теоретичних, методичних положень і практичних рекомендацій щодо вдосконалення на регіональному рівні механізму відтворення природних ресурсів в аграрній сфері є актуальними питаннями.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У дослідженні специфічних особливостей фінансових відносин з відтворення природних ресурсів та якості довкілля можна виділити наступні аспекти: теорія, методологія та організація механізму використання. Одним з аспектів даного дослідження є подальший розвиток наукових думок суспільства на проблеми пов'язані з фінансовими відносинами з приводу відтворення природних ресурсів на регіональному рівні, зокрема в аграрній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Реалізація будь-яких природоохоронних, природозбережувальних та природовідновлюваних заходів передбачає процес залучення коштів та їх цільового використання. Проблема фінансування таких заходів загострюється. Закон про охорону навколишнього природного середовища, та інші нормативні акти встановлюють лише терміни «економічний механізм природокористування», «фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища», «система фінансування природоохоронних заходів», де визначаються лише джерела такого фінансування, крім цього фінансова та економічна література розглядає окремо і фінансовий механізм.

Саме реалізацію управління підприємством в сфері економіки та фінансів покладено фінансово-економічний механізм. В сфері регулювання природокористування підприємство використовує як економічні, так і фінансові інструменти, важелі, методи тощо, таким чином для регулювання природокористування на підприємстві діє одна з підсистем загального фінансово-економічного механізму, а саме – фінансово-економічний механізм природокористування. Зважаючи на це та на вище наведене поняття загального фінансово-економічного механізму, вважаємо необхідним поєднати ці сфери регулювання і в питанні природокористування.

Таким чином, під фінансово-економічним механізмом природокористування пропонується розуміти сукупність методів, форм і прийомів фінансового та економічного впливу на екологічний розвиток господарюючих суб'єктів, що є природокористувачами, а також систему фінансово-економічних інструментів, важелів, стимулів та індикаторів, які дають змогу реалізувати фінансово-економічний механізм та оцінити його діяльність (рис. 1.).

Фінансові відносини з відтворення природних ресурсів розглядаються нами як конкретна, певна система. Таким чином, фінансові відносини щодо охорони навколишнього середовища, складають на нашу думку, систему, що у свою чергу є однією з підсистем фінансово-економічного базису, системним формуванням більш високого порядку. Правомірність та допустимість розгляду даної сукупності відносин як системи пов'язана з тим, що фінансові відносини з охорони навколишнього середовища та його відтворення в суспільстві мають всі ознаки системи. Відтак, системи фінансових відносин з відтворення природних ресурсів та довкілля органічно притаманна цілісність. Усі її елементи, ланки, підрозділи, сфери діяльності мають єдину соціо-еколого-економічну природу, тісно взаємопов'язані та взаємодіють між собою. Одночасно ця ж сама система цілеспрямовано функціонує як одна з окремих підсис-

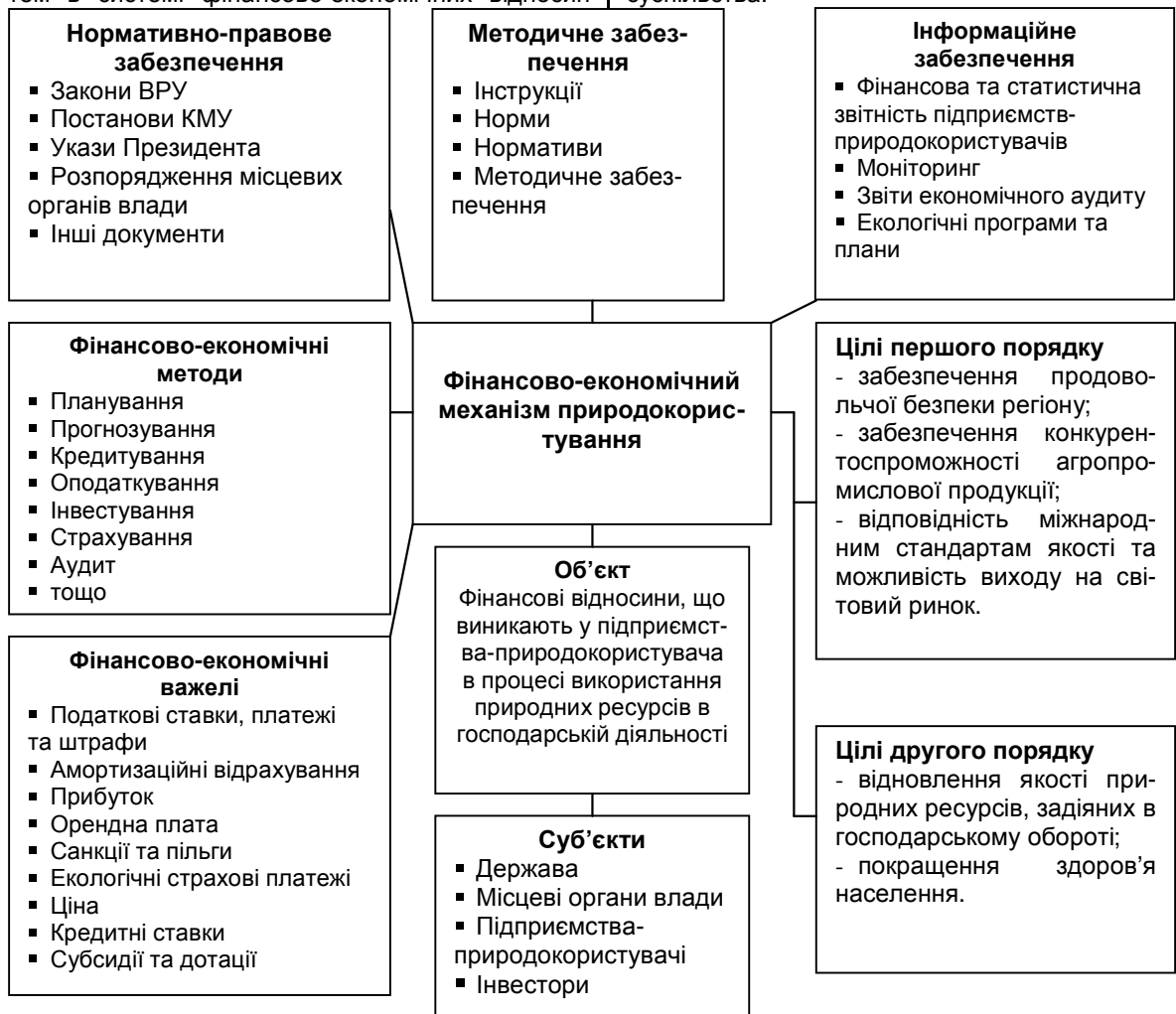

Рис. 1. Фінансово-економічний механізм природокористування

Фінансові взаємовідносини між підприємствами і державою, ми розуміємо як сукупність економічних інститутів, що беруть участь у цих відносинах. З погляду економічної теорії, фінансові взаємовідносини підприємств і держави обмежуються виплатою підприємствами державі податків і штрафів, з одного боку, і витратами держави на виплату субсидій і позик, наданням пільгових податків, безпроцентних кредитів - з іншого.

Фінансові взаємовідносини виражаються в грошових потоках. Одним із принципів, покладених в основу класифікації потоків, є чітке встановлення причин їх виникнення. Причинами виникнення грошових потоків між підприємствами і державою в системі фінансування природокористування можуть бути юридична необхідність і комерційний інтерес. Фінансові відносини - це економічні відносини з приводу формування, розподілу і використання фондів коштів.

Перший тип відносин припускає, що при внесенні плати на користь держави за розміщення відходів у навколишньому середовищі, підприємство деякою мірою знімає із себе економічну

відповідальність за збитки суб'єктів природокористування. Держава ж, як гарант правовідносин у господарській сфері, повинна забезпечити потерпілому відповідну компенсацію. Підставою для таких взаємовідносин служать закони і нормативні акти, відповідно до яких підприємства сплачують податки, а держава несе витрати у вигляді інвестування в природоохоронні заходи і пов'язані з ними витрати. Такі відносини виникають завжди і тільки там, де одним з економічних агентів є держава. Грошові потоки безоплатні, тобто не супроводжуються борговими зобов'язаннями. Потоки такого типу утворюють групу фіскальних потоків.

Комерційні відносини, навпаки, викликані саме мотивами розв'язання економічних проблем і отримання прибутку. Взаємовідносини такого роду не обов'язково встановлюються державою. Держава в таких взаємовідносинах виступає як економічний суб'єкт, але не більше того. Грошові потоки, що відповідають комерційним відносинам, здійснюються, як правило, на принципах зворотності, тобто встановлення цих відносин супроводжує виникнення боргових зобов'язань. Таким чином, пе-

рший тип відносин завжди пов'язаний із фіскальною політикою, а другий - із грошовим регулюванням.

Окремо необхідно виділити потоки, що відповідають страхуванню, тобто внеску у фонди екологічного страхування і виплати державі. Внески у фонди екологічного страхування, на відміну від податків, можуть і не бути обов'язковими і безоплатними. Такі відрахування носять цільовий характер.

Серед грошових потоків, що відповідають фінансово-кредитним відносинам, завжди можна виділити обов'язкові і добровільні. Обов'язковими потоками в цих відносинах є платежі по боргових зобов'язаннях. Такі зобов'язання виникають в економічного суб'єкта тільки після того, як інший економічний суб'єкт добровільно здійснив передачу позикових засобів. Таким чином, серед грошових потоків завжди можна виділити такі, що кореспондуються.

Для повної характеристики фінансових взаємовідносин потрібно не тільки залучення інформації, що характеризує ці взаємовідносини і заборгованість сторін за поточний рік, але й аналіз заборгованості за попередні роки. Таким чином, доцільно враховувати як потоки, так і запаси попередніх років, як накопичену заборгованість сторін. З урахуванням сказаного, під балансом фінансових взаємовідносин підприємства і держави ми розуміємо баланс, що охоплює всі фінансові відносини підприємств і держави в системі фінансування природокористування.

Загальна схема цього балансу складається з двох зв'язаних блоків. Блок А - блок потоків річних платежів підприємств державі, інший блок Б - блок грошових потоків від держави підприємствам (табл. 1).

Таблиця 1

Схема балансу фінансових взаємовідносин підприємства і держави

Блок	Характер взаємовідносин	Характеристика взаємовідносин
Блок А	1. Фіскальний характер потоків	платежі за користування природними ресурсами і плата за забруднення навколишнього середовища і розміщення відходів у межах і понад встановлені ліміти
		інші види впливу за забруднення навколишнього середовища і розміщення відходів (штрафи, пеня)
	2. Потоки на борговій основі	продаж права на викид цінні папери та боргові зобов'язання
	3. Екологічне страхування	страхові премії
Блок Б	1. Інвестиції в природоохоронні заходи	Вкладення коштів у відновлення природних ресурсів та навколишнє середовище
	2. Потоки на борговій основі	екологічний кредит
		податковий кредит цінні папери
3. Екологічне страхування	Страхове відшкодування	

Баланс фінансових взаємовідносин підприємства і держави представлений в табл. 2.

Аналіз даних цієї таблиці свідчить про наростаючу суму фіскальних потоків від підприємства до держави, що обумовлено більш інтенсивним використання природних ресурсів та отримання прибутку суб'єктами господарювання. В прогнозованому нами періоді зростатиме роль екологічного страхування, відтак зростатимуть і страхові премії. Потоки на борговій основі включатиме в себе продаж прав на викид, що дозволить реалізувати на регіональному рівні так званий «бабл-принцип» та продаж цінних паперів та боргових зобов'язань, зокрема це стосується земельних облігацій.

Щодо характеристики потоків від держави до підприємства, то перш за все, необхідно зазначити, що держава має забезпечувати відтворення якості природних ресурсів, отже сальдо взаємовідносин має бути позитивним, що підтверджують проведені нами розрахунки. Протягом

періоду, що аналізується спостерігається тенденція до зростання фінансових потоків від держави до підприємства, враховуючи це, прогнозні показники також зростають.

Переглянувши класифікатор бюджетних витрат, ми пропонуємо розрізнити поняття «інвестиції у природоохоронні заходи» та «поточні витрати на природоохоронні заходи». Так, інвестиції за своєю сутністю – це кошти вкладені у розширене відтворення, таким чином, це грошові потоки спрямовані на попередження негативного впливу на навколишнє середовище. Фінансування природоохоронних заходів, що спрямовані на вирішення вже існуючих екологічних проблем є поточними витратами на здійснення природоохоронних заходів і не можуть вважатися інвестиціями.

Враховуючи складну екологічну ситуацію та низку нерозв'язаних екологічних проблем через брак коштів, прогнозовані нами потоки поточних витрат на природоохоронні заходи зростають,

також ми прогнозуємо і зростання інвестицій у природоохоронні заходи з метою попередження нових екологічних проблем. Ці кошти щонаймен-

ше на 50 % мають спрямовуватись на створення та підтримку функціонування позабюджетних фондів відтворення природних ресурсів.

Таблиця 2

Баланс фінансових взаємовідносин підприємств і держави в системі фінансування природокористування, млрд. грн.

Форма взаємовідносин	Роки				Прогнозовані розрахунки по роках	
	1997	2000	2005	2007	2011	2013
1. Потоки від підприємства державі						
1.1. Фіскальний характер потоків:						
– платежі за спеціальне користування природними ресурсами;	0,345	0,387	1,391	1,909	2,400	3,900
– плата за забруднення навколишнього природного середовища;	0,016	0,013	0,098	0,584	0,715	1,112
1.2. Потоки на борговій основі:						
– продаж права на викид;	-	-	-	-	0,5	2,8
– цінні папери	-	-	-	-	-	0,5
1.3. Екологічне страхування :						
– страхові премії	0,001	0,007	0,019	0,032	0,044	0,250
Разом	0,362	0,407	1,508	2,525	3,659	8,562
2. Потоки від держави підприємству						
2.1. Інвестиції в природоохоронні заходи	0,025	0,050	0,070	0,284	0,165	4,348
2.2. Поточні витрати на природоохоронні заходи	0,4803	0,5396	1,629	2,457	3,519	4,734
2.3. Потоки на борговій основі:						
– екологічний кредит;	-	-	0,025	0,052	0,062	0,28
– цінні папери	-	-	-	-	-	0,5
2.4. Екологічне страхування:						
– страхове відшкодування	0,0007	0,0064	0,008	0,019	0,022	0,55
Разом	0,506	0,596	1,732	2,812	3,768	10,412
Сальдо взаємовідносин	0,144	0,189	0,224	0,287	0,109	1,850

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Запропонований баланс фінансових взаємовідносин в сфері природокористування надає наступні аналітико-статистичні можливості:

- по-перше, з його допомогою з'являється можливість робити висновки про характер фінансово-кредитних відносин між даними економічними суб'єктами, про розмір і структуру взаємних боргових зобов'язань;

- по-друге, аналіз балансу дозволить виявити кореспондуючі відносини обох сторін і зустрічні потоки, дати обґрунтовані рекомендації по удосконаленню тих або інших форм фінансових взаємовідносин;

- по-третє, динамічні ряди фінансово-грошових показників важливі і мі собою, і як статистична база для прогнозування їхніх обсягів і структури - як на рівні підприємства, так і на рівні регіону.

В сучасних умовах фінансова структура позабюджетних фондів екологічного спрямування, враховуючи становлення ринкової економіки в Україні, має формуватись дотримуючись принци-

пів фінансування екологічних програм регіонального рівня через створення змішаного типу екологічних фондів, умови формування капіталу яких є найбільш дієвими для реалізації регіональних природоохоронних програм і досягнення загальнонаціонального екологічного ефекту.

За таких умов позабюджетні фонди екологічного спрямування відіграють важливу роль в формуванні екологічної національної політики і реалізації природоохоронної та природовідновлюваної політики на рівні регіону.

Однією з проблем на шляху досягнення цілей екологічної політики в усіх регіонах країни є недостатність державного фінансування, яке на сьогодні залишається основним джерелом фінансових ресурсів, спрямованих на охорону та відтворення довкілля. У той самий час, ресурси господарств приватної та підприємницької форм власності майже не залучаються.

На сьогодні в сфері охорони, збереження та відтворення природних ресурсів, зокрема земельних, спостерігається наступна ситуація: проведення природоохоронних заходів відбувається на компенсаційній основі, тобто спочатку збиток

наволишньому середовищу завдається, а вже потім його відшкодовують. Дана система не є прийнятною для стійкого агропромислового розвитку, а тому повинна бути змінена на таку, яка б мала змогу попереджати еколого-деструктивний вплив підприємств-природокористувачів.

Виходячи з цього, подальших досліджень вимагають питання формування ефективного

фінансового механізму, який дозволить в умовах чіткої програмної основи реалізовувати в довгостроковому періоді стабільне забезпечення виконання природоохоронних та відтворювальних заходів на регіональному та національному рівнях.

Література

1. Борисова В.А. Економічні аспекти відтворення родючості та раціонального використання сільськогосподарських земель / В.А. Борисова // Вісник СНАУ. Серія: Фінанси і кредит. – №1. – 2008. – С. 293-299
2. Кашенко О.Л. Фінанси природокористування / Кашенко О.Л. - Суми: Видавництво "Університетська книга", 1999.- 421 с.
3. Малік М. Інституціоналізація аграрного підприємства: трансформація та ефективність / М. Малік, О. Шпикуляк // Економіка АПК. - № 7. – 2010. - С. 132-139
4. Чупіс А.В. Фінансові технології розвитку земельних відносин / А.В. Чупіс, М.М. Геєнко // Вісник СНАУ. Серія: Фінанси і кредит. - №1. – 2008. - С.19-25
5. Веклич О.О.: Сучасні тенденції фінансового забезпечення природоохоронної діяльності в Україні / О.О. Веклич // Фінанси України. - № 11. – 2009. - С. 20-34

УДК 379.838

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Іванченко Н.М., Андрієнко К.О.

У статті проаналізовано розвиток туристично-рекреаційної галузі України, виокремлено головні тенденції та перспективи, запропоновано рекомендації для забезпечення подальшого прискорення розвитку цієї галузі.

Вступ. Туризм характеризується як один із видів економічної діяльності, що стрімко і динамічно розвивається, випереджаючи за темпами зростання доходів від нафтовидобутку і автомобілебудування.

На початку XXI століття у сучасному світі сформувалося нове ставлення до туризму - для багатьох це уже не розкіш, а природна необхідність. В деяких європейських країнах навіть сформувалось таке поняття, як "право на туризм", що відображено в Глобальному етичному кодексі туризму, прийнятому Всесвітньою туристичною організацією.

Український туризм з року в рік працює динамічно та прибутковіше, нарощує обсяги виробництва товарів і послуг, підвищує якість і культуру обслуговування. Розвиток даної галузі сприяє підвищенню стану економіки, надає нові робочі місця, задовольняє потреби відпочиваючих.

Постановка завдання. Метою даної статті є розкриття суті та структури курортно-туристичного комплексу України з метою виділення основних передумов розвитку; визначити проблеми та перспективи розвитку рекреаційного туризму в Україні; моніторинг ринку туристичних послуг.

Результати. На сьогоднішній день є багато праць науковців, що займаються проблемами рекреаційного розвитку. Зокрема, Биркович В.І., Кифяк В.Ф., Матеш В.А., Орлов, Сафігуліна В., Стеченко Д.М., Уварова Г., Харічков С.К., Цибух В.І., Цьохла С.Ю. [1-5, 7-14].

Розвиток рекреації та туризму, як відомо, визнано одним із пріоритетів соціально-економічного зростання держави, вагомим чинником стабілізації та структурної перебудови національної економіки. На підтвердження цієї тези достатньо навести факти щодо визначення пріоритетів розвитку України у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р. (постанова КМ України №1001 від 21.07.2006р.) – «розвиток курортно-рекреаційної сфери» [12].

Відомо, що сьогодні рекреація та туризм є одним з найприбутковіших видів бізнесу у світі. Цей сектор останнім часом стає дедалі важливішим у структурі національних економік і розвивається дуже швидкими темпами. У країнах, що надають розвитку рекреації та туризму пріоритетного значення, ця сфера послуг зростає набагато швидше, стаючи не тільки дедалі значимішою частиною національних економік, але й найважливішим наповнювачем державної скарбниці [13].

Отже, цілком природно, що рекреація і туризм не можуть не бути пріоритетною сферою перспективного розвитку будь-якої сучасної держави, якщо вона має необхідний для цього природно-ресурсний потенціал та здатна забезпечити для досягнення цієї мети підвищення інвестиційної активності, реалізацію стратегічного сценарію підвищення конкурентоздатності рекреації і туризму як сектору національної економіки на внутрішньому та міжнародних ринках рекреаційних та туристичних послуг.

Важливе значення для розвитку як міжнародного, так і внутрішнього туризму мають туристичні